

УДК 378.1«312»

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.65-1.9>**Л. Б. Козлова**кандидат історичних наук,
викладач кафедри гуманітарних наук
Черкаської медичної академії

ГОЛОВНІ АСПЕКТИ ВІДКРИТОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИКА РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ

Сьогодні Україна, об'єднуючись зі світовою спільнотою, вдосконалює освітній процес, орієнтується на майбутню професійну діяльність. Ефективному вирішенню проблем гуманізації та демократизації українського суспільства, безперечно, сприятиме модернізація системи освіти в контексті європейських вимог, її структурне та змістове оновлення. У статті на основі інноваційних підходів, оновленні освітньої діяльності вищих навчальних закладів, кінцевим результатом якої є гармонізація європейської вищої освіти, проаналізовано механізми та інструменти розвитку системи освіти, сукупність яких будує концептуальну модель нової освіти, котру називають відкритою освітою. Обґрунтовано необхідність дослідження процесу розвитку відкритої освіти як глобальної освітньої системи в Україні, визначено тенденції ефективного розвитку відкритої освіти за сучасних умов; окреслено головні риси останньої: доступність, паралельність, модульність, інтернаціональність і координованість. Окреслено основні чинники, які впливають на процес розвитку відкритої освіти. Розвиток відкритої освіти в Україні протягом останніх десятиліть є об'єктом дослідження вітчизняних науковців. Нами було виявлено, що особливої актуальності відкрита освіта набуває під час становлення сучасного інформаційного суспільства, забезпечуючи тим самим удосконалення системи управління освітою і контролю її якості, надаючи їй ознак відкритості, гнучкості та доступності. Визначено, що відкрита освіта є невід'ємною складовою частиною інформатизації суспільства, відображає загальну тенденцію послідовного переходу освітніх процесів з одного стану в інший, формування визначального інформаційного і комунікаційного базису розвитку освіти. Застосування елементів відкритої освіти сприяє підвищенню якості освіти на інноваційній основі й уможливорює доступність і безперервність освіти протягом життя. Головними аспектами розвитку відкритої освіти є поступальне упровадження елементів відкритої освіти у традиційну освітню практику. «Рівень освітніх систем, досягнутий сьогодні в розвинутих країнах світу, є важливим чинником їхнього інтелектуального, економічного, соціального, науково-технічного, інноваційно-технологічного і культурного розвитку, що значною мірою забезпечує цим країнам стабільність і еволюційний характер розвитку, дозволяє удосконалити життєустрій, поглиблювати демократичні процеси, поступово підвищувати духовний і матеріальний рівень мирного, творчого життя населення – головної мети прогресивного розвитку людини і суспільства» [1, с. 30].

Ключові слова: відкрита освіта, інформатизація, інформаційні технології, відкрите навчання, цифровий контент, освітній процес, інформаційне суспільство, дистанційне навчання.

Постановка проблеми. Розвиток відкритої освіти в Україні протягом останніх десятиліть є об'єктом дослідження вітчизняних науковців. Особливої актуальності набуває відкрита освіта в системі загальної освіти за розвитку інформаційного суспільства, з використанням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, дистанційних форм навчання, оволодінням відповідних умінь, навичок і компетентностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження, пов'язані з інформатизацією освіти, представлені роботами Р. Бужикова, Л. Виноградова, М. Чванова, О. Висоцької, Б. Шуневича. Встановленню її ролі в суспільному розвитку присвячено науковій праці О. Захарова, І. Колеснікової, А. Хуторського, М. Шишкіної. Аналізуючи наукову літературу, ми визначили наявність ряду теоретико-методологічних проблем, пов'язаних із використанням категорії «від-

крита освіта» і застосуванням відкритої освіти, що потребують дослідження і вирішення.

Мета статті полягає у дослідженні генези використання поняття «відкрита освіта» й у визначенні нового етапу розвитку інформатизації освіти України – періоду відкритої освіти.

Сучасний соціум має ряд особливостей, до яких насамперед слід віднести підвищення значення інтелектуальної праці із застосуванням інформаційно-комунікативних технологій, розповсюдження мережевих форм спілкування, глобалізацію економіки, політики, культури, освіти. Проявом процесу інформатизації та глобалізації освіти є відкрита освіта як найважливіша характеристика випереджаючого розвитку суспільства.

Завдяки інтеграційним процесам України у світовий і європейський освітній простір особливої ваги набуває відкрита освіта в системі основної освіти у сучасному суспільстві, із застосуванням

новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, дистанційних форм навчання, опануванням відповідних умінь, навичок і компетентностей. Сьогодні концепція відкритої освіти перебуває ще на стадії становлення, оскільки здебільшого описує основні орієнтири розвитку. Відкрита освіта розуміється по-різному: як відкрита соціальна система, що адекватно реагує на зміни освітніх потреб населення; як соціальний інститут, який регулює вільний доступ до наукової інформації й оволодіння комплексом професійних знань упродовж усього життя людини; як освіта, що забезпечує варіативний вибір форм і методів навчання тощо. Концепція відкритої освіти передбачає інтеграцію всіх способів засвоєння людиною світу; вільне користування різноманітними інформаційними системами, які відіграють таку саму роль у навчально-виховному процесі, як і безпосередній навчальний процес; особистісна спрямованість процесу навчання; розвиток інформаційної культури; зміну ролі викладача [1, с. 32].

Розвиток відкритої освіти протягом останніх десятиліть є об'єктом дослідження науковців. Ознаками відкритої освіти М.С. Чванова вважає: а) постійний обмін інформацією між учителем і учнями, т. зв. «зворотний зв'язок», з'являються нові цілі, засоби і методи навчання; б) зміну змісту освіти, адже вона вже не відповідає системі знань і вмінь учнів у певний момент; в) збільшення інформаційного простору виводить систему освіти зі стійкої рівноваги [2, с. 104].

Серед поширених форм відкритості за умов глобалізації сучасного суспільства слід виділити: інформаційну відкритість (результатом якої є свобода слова та взаємопроникнення інформаційних мереж різних регіонів і культур, посилення впливу мас-медіа на політичні рішення та соціально-культурне життя); соціально-політичну відкритість як всезагальне утвердження свобод і прав людини, поширення моделей ліберальної демократії, громадянського суспільства; територіально-економічну відкритість як більшу свободу пересування громадян, «прозорість» кордонів, спрощення процесу товарообміну.

Завдяки своїй відкритості система освіти спроможна прогнозувати і враховувати зміни в економіці, відображати зміни в технології й управлінні виробництвом, надавати можливість отримання професійної освіти людям різного віку [3]. Саме у відкритій системі є можливість для прояву особистої думки, вибору свого життєвого шляху, побудови власної кар'єри. Забезпечення свободи для такого вибору означає надання людині можливості отримувати освіту без зовнішніх обмежень.

Метою відкритої освіти є підготовка особи до повноцінної та ефективної участі у суспільному житті та професійній діяльності в інформаційному

та телекомунікаційному суспільстві. Особливості відкритої освіти як специфічної форми надання освітніх послуг: використання спеціалізованих технологій і засобів навчання – комп'ютерів, мережеских засобів, мультимедійних технологій; тестовий контроль якості знань; модульність – формування індивідуального навчального плану з набору навчальних курсів; паралельність – можливість навчання за сумісництва з основною професійною діяльністю; асинхронність – реалізація технології навчання за зручним для учня розкладом; нова роль викладача як координатора-тьютора, який координує індивідуальний процес навчання, консультує та допомагає у складанні індивідуального плану; нова роль учня – підвищення вимог до самоорганізації, мотивування, навичок самостійної роботи. В.М. Лупанов зазначає, що в системі відкритої освіти суттєво змінюється роль і функції викладача, він зобов'язаний відносини з учнями чи студентами будувати на основі співпраці та взаємодопомоги. Робота викладача за використання Інтернет-технологій зумовлює певні вимоги до його професійної компетентності: викладач повинен знати свій предмет і вміти вільно у зрозумілій формі викладати; вміти конструювати свої знання за допомогою освітніх технологій, формуючи мотивацію учнів / студентів до навчання за допомогою комп'ютерно-опосередкованої комунікації; проведення занять у режимі відкритої освіти потребує високого рівня психолого-педагогічних знань у сфері електронної педагогіки та певного рівня інформаційної культури; навчання повинно формувати особистісні та компетентнісні якості.

Завдяки використанню інформаційно-комунікаційних технологій відкрита освіта набуває таких якостей, як:

- доступність (можливість доступу до освіти різних соціальних груп);
- гнучкість (здатність слухачів навчатися у зручний час та у зручному місці);
- модульність (можливість сформувати індивідуальну навчальну програму, яка складається з набору незалежних курсів-модулів);
- паралельність (здійснення навчання одночасно з професійною діяльністю, без відриву від виробництва або іншого виду діяльності);
- економічність (економія витрат матеріальних, фінансових і людських ресурсів засобами використання технологій відкритої освіти);
- соціальна рівність (реалізація ідей соціальної рівності в освіті засобами отримання рівного доступу до її здобуття);
- інтернаціональність (можливість одержати освіту в навчальних закладах іноземних держав, не виїжджаючи зі своєї країни, та надавати освітні послуги іноземним громадянам і співвітчизникам, які проживають за кордоном);

– координованість (упровадження посади наставника-консультанта й уведення функції координатора навчального процесу).

Саме відкрита освіта спроможна розширити освітні можливості людини, створити якісно новий рівень відкритості та єдності системи навчання на всіх рівнях, а саме у всіх типах і різновидах внутрішніх і зовнішніх комунікацій. До зовнішніх комунікацій належать зв'язок між суспільством і державою та системою освіти загалом і конкретними освітніми установами, а до внутрішніх комунікацій відносять зв'язок між вчителем і учнем; учнем і учнем; вчителем і учнем; адміністрацією навчального закладу і вчителем та учнем.

Разом із поняттям «відкрита освіта» зустрічаємо категорію «відкритий доступ». «Відкритий доступ» (Будапештська ініціатива, 2002 р.) – це необмежений доступ до наукових і освітніх матеріалів за допомогою комп'ютерних технологій, зокрема мережі Інтернет. Міжнародний рух за «Відкритий доступ» [4, с. 207] має на меті забезпечення відкритого доступу для всіх людей до освітніх ресурсів, культурного надбання, результатів наукових досліджень. Цей рух у науковій і освітній спільноті поширився на початку 90-х рр. ХХ ст. із появою персональних комп'ютерів та Інтернету, що забезпечило технічні можливості для реалізації принципу відкритого доступу на якісно новому рівні. На практиці доступ до навчальних і наукових матеріалів є здебільшого обмеженим. Найчастіше це зумовлюється соціальними чинниками (політикою обмеження доступу приватних або державних навчальних і наукових установ, видавництва, цифрових ресурсів тощо). З появою електронних бібліотек і журналів із відкритим доступом простежується тенденція до зростання ступеня відкритості інформаційних ресурсів.

Висновки і пропозиції. У дослідженні встановлено, що відкрита освіта значно розвинулася

внаслідок виникнення нагальної потреби забезпечення кожного якісною та доступною освітою. Сьогодні відкрита освіта є важливою складовою частиною інформатизації суспільства, вона показує послідовний перехід освітніх процесів з одного стану в інший, формування визначального інформаційного і комунікаційного базису розвитку освіти. Головними характеристиками відкритої освіти є інформативність, доступність, гнучкість, модульність, економічність, інтернаціональність і координованість, що надає можливість кожній людині отримувати освіту незалежно від місця проживання, віку чи національності за допомогою використання новітніх технологій навчання. Головними компонентами відкритої освіти є відкрите навчання, відкриті освітні ресурси та представники відкритої освіти. Впровадження процесу відкритого навчання неможливе без відкритих освітніх ресурсів, представлених у вигляді цифрових матеріалів, доступ до яких здійснюється завдяки сучасним технологічним засобам. Перспективами подальших розвідок вважаємо аналіз зарубіжних технологій відкритої освіти.

Список використаної літератури:

1. Биков В.Ю. Відкрита освіта в Єдиному інформаційному освітньому просторі. *Педагогічний дискурс*. 2010. Вип. 7. С. 30–35.
2. Чванова М.С., Храмова М.В. Синергетический подход к модернизации образовательных технологий в системе открытого образования. *Вестник ТГУ*. 2011. Вып. 11 (103). С. 95–109.
3. Биков В., Луценко В. Відкрита освіта: організаційно педагогічні аспекти. URL: <http://www.slideshare.net/labmtdn/ss-10272418>.
4. Кремень В. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні. Київ : Пед. думка, 2011. 304 с.

Kozlova L. Main aspects of open education as a factor of Ukrainian education development

Today, uniting with the world community, Ukraine is improving its educational process and focusing on future professional activity. An effective solution to the problems of humanization and democratization of Ukrainian society will undoubtedly be facilitated by the modernization of the education system in the context of European requirements, its structural and substantive updating. In the article, based on innovative approaches, updating the educational activity of higher education institutions, the end result of which is the harmonization of European higher education, mechanisms and tools for the development of the education system are analyzed, the totality of which builds a conceptual model of new education, which is called open education. It is justified the need to study the process of development of open education as a global education system in Ukraine, identifies the tendencies of effective development of open education in modern conditions; the main features of the latter are outlined: accessibility, parallelism, modularity, internationality and coordination. identified the main factors that influence the process of development of open education. The development of open education in Ukraine over the last decades has been the subject of research by domestic scientists. As a result of the research it was found that open education becomes especially relevant during the formation of modern information society, thus improving the education management system and quality control, giving it signs of openness, flexibility and accessibility. It is determined that open education is an integral part of the informatization of society, reflects the general tendency of successive transition of educational processes from one state to another, forming the defining information and communication base of educational development. The use of elements of open education contributes to the improvement of quality of education on an innovative basis

and provides accessibility and continuity of education throughout life. The main aspects of the development of open education are the progressive introduction of elements of open education into traditional educational practice. "The level of development of educational systems, achieved today in the developed countries of the world, is a significant factor in their intellectual, economic, social, scientific, technological, innovative and cultural development, which largely provides these countries with stability and evolutionary character of development, allows to improve the living environment, to deepen democratic processes, to gradually increase the spiritual and material level of peaceful, creative life of the population – the main goal of the progressive development of man and society" [1, p. 30].

Key words: *open education, informatization, information technology, open learning, digital content, educational process, information society, distance learning.*